
HOSPODÁŘSTVÍ

RUDOLF SLÁNSKÝ

Přebudování hospodářského mechanismu — nikoli reforma

9. ledna letošního roku byly uveřejněny Zásady přebudování hospodářského mechanismu CSSR a hned vzbudily velkou pozornost mezi odbornou i laickou veřejností. Termín „laická veřejnost“ je přirozené v této souvislosti relativní — stav naší ekonomiky, její vývojové tendence, to, zda vytváří dostatek zdrojů pro růst i kvalitu životní úrovně v míře srovnatelné s ekonomikou s námi sousedících zemí, zajímá téměř každého člověka.

Seznámit se se Zásadami není však zcela snadné. Jsou velmi nesrozumitelné, protože jsou napsány jazykem, který je směsicí pokleslého ekonomického žargonu a „partajní čínštiny“. Následující stránky budou proto pokusem přiblížit jejich hlavní teze, jejich pozitivní i problematické stránky a také okolnosti, za kterých vznikaly.

Pět minut po dvanácté, ale přece . . .

Naše národní hospodářství je už od konce sedmdesátých let ve velmi obtížné situaci. Stagnaci, která trvá osm let, lze bez velkých rozpaků nazvat krizí. Abychom přiblížili její stav, stačí uvést tři údaje: **užitý národní důchod**, tedy ta část národního důchodu, která zahrnuje v podstatě osobní spotřebu obyvatelstva, investice a tzv. společenskou spotřebu, byl v roce 1985 nižší než v roce 1980; **reálné mzdy** dělníků a zaměstnanců nižší než v roce 1978; a **reálné směnné relace**, které jsou ukazatelem nejpřesněji vyjadřujícím kvalitu činnosti národního hospodářství (protože tak ji zhodnotil světový trh v rozdílu mezi cenami vyváženého a dováženého zboží), byly v roce 1985 o 33% nižší než v roce 1970. 1)

Po většinu této doby jsme z úst našich nejvyšších představitelů slyšeli ujišťování, že naše národní hospodářství jde dobrým směrem, že jsme se tak dobře ještě nikdy neměli, že na řízení našeho národního hospodářství nemusíme nic podstatného měnit. Stačí prý, když lidé budou lépe, usilovněji a disciplinovaněji pracovat, budou plnit stanovené úkoly, lépe využívat výsledků vědy a techniky.

1) Údaje platí pro rok 1985, protože příslušné údaje za rok 1986 nejsou v právě vydané zprávě Federálního statistického úřadu o výsledcích roku 1986 obsaženy. Z textu této zprávy a z jiných v ní uvedených údajů lze však soudit, že tyto údaje se ani v r. 1986 příliš nezměnily k lepšímu.

Nestačilo to. Sebevětší úsilí lidí ve špatném hospodářském mechanismu, jehož změně brání sobecký zájem politické moci, nemůže přinést pozitivní výsledky. Naopak vede k rezignaci lidí, protože dennodenně vidí, že prakticky vše, co dobrého vytvoří, přivede vniveč moloch administrativně-byrokratického systému řízení ekonomiky.

Ekonomická realita je neúprosná. Rezervy naší ekonomiky, kdysi vyspělé, bohaté a výkonné se pomalu ale neúprosně vyčerpávají. Není tak vzdálena doba, kdy ani sebevětší omezení investic nutných pro modernizaci našeho výrobního potenciálu, sebevětší omezení bytové výstavby, výstavby škol, nemocnic a třeba i dálnic, dovozu léků a jižního ovoce nepostačí a životní úroveň začne klesat. S tím je přirozeně spojeno nebezpečí vzniku sociálních konfliktů, které, jak ukázal polský případ, mohou snadno přerůst v politickou krizi. Ekonomickou situaci komplikuje i to, že po splacení většiny západních půjček, které byly přijaty v neúspěšné snaze oddálit otevřené propuknutí krize, je na řadě splacení dluhů Sovětskému svazu, už proto, že se nám, na rozdíl od vyspělých zemí Západu, nepodařilo kompenzovat zvýšení cen ropy vyšší technickou úrovní, vyšší kvalitou a tedy i zvýšenými cenami našich exportních výrobků. Proto se zvyšuje naše finanční účast na řadě projektů realizovaných v Sovětském svazu, proto dodáváme na tyto stavby i naše stavební kapacity, proto se zvyšuje tlak na vývoz našeho zboží do SSSR.

Také politické reality se mění. Probouzí se veřejné mínění, které bylo po osmnáct let umlčeno, a to jak pod vlivem dlouhodobé stagnace životní úrovně, tak především pod vlivem současného vývoje v Sovětském svazu, kde se dnes za Gorbačovova vedení mění i to, co se ještě nedávno zdálo na věky nezměnitelné. Lidé se ptají, kdy se i u nás začne provádět dynamičtější politika, kdy i u nás bude možná veřejná kritika, kdy i u nás odejdou neschopní a zkorumpovaní, i ti, kdo jsou zodpovědní za dnešní situaci. Tytéž otázky si kladou mnozí, zejména mladší lidé v různých aparátech — stranickým aparátem počínaje, hospodářským a bezpečnostním konče.

I proto si vedení naší země uvědomilo, že se některým změnám nevyhne, že jsou v jeho vlastním zájmu, chce-li i nadále setrvat u moci. Ale protože ví, že hluboké změny ve fungování ekonomického systému jsou nemožné beze změn ve fungování systému politického, že jsou to svého druhu spojitě nádoby, přijalo takové zásady přebudování hospodářského mechanismu, o nichž se domnívá, že alespoň poněkud lepší

ekonomickou situaci, zatímco politická sféra bude moci fungovat postaru.

V tom se plně projevuje skutečnost, že toto vedení se dosud neodpoutalo od brežněvovské strnulosti a konzervatismu, že se zuby nehty drží Poučení, v němž je tato ideologie zakotvena, že dosud nevykonalo nic ve směru překonání důsledků vojenské intervence ze srpna 1968, která je přivedla k moci s úkolem zastavit ekonomickou reformu i proces demokratizace všech stránek života naší společnosti realizovaných během Pražského jara 1968.

Zásady jsou výslednicí dlouhého mnohokolového zápasu uvnitř nejužší mocenské sféry, zejména mezi „pragmatiky“, kteří jsou si už dlouho vědomi nutnosti úprav hospodářského mechanismu, a mezi „ideology“, kteří se jakýchkoli změn obávají. Jsou kompromisem mezi názory ekonomů (a za nimi stojících politiků), kteří je formulovali, a mezi tím, co je dnes ochotno přijmout politické vedení jako celek.

Přes všechna svá omezení jsou Zásady činem ve správném směru. Je to první opravdový — i když nesmělý — krůček, první narušení dosud neproniknutelných hradeb, které kolem sebe navršilo naše domácí uskupení konzervativců. Zároveň zpochybňuje dosud nedotknutelné Poučení s jeho zatracením jakýchkoli pokusů o ekonomickou reformu, o využívání zbožně-peněžních vztahů, o kombinaci plánových a ekonomických metod řízení. Ukazuje se, že jsou-li celospolečenské síly dostatečně silné a působí-li dosti dlouhou dobu, nakonec se nutně prosadí.

Otázky, které nebyly položeny

V Zásadách, které mají vymezit způsob přebudování hospodářského mechanismu země, je nutné najít odpovědi na některé zásadní otázky, bez nichž takový proces není možný. Je nutné si ujasnit, jaký mechanismus řízení se vlastně opouští a proč. Je nutné zformulovat cílovou představu nového mechanismu a vytvořit jeho model, aby bylo možné ověřit účinnost jeho jednotlivých prvků. Je nutné si odpovědět na otázky, jakými prostředky je možné cílovou představu realizovat, v jakých etapách, v jakém čase a s kým. V Zásadách nenajdeme ani tyto otázky, ani odpovědi na ně.

Jestliže si však neodpovíme na otázku, s kterými prvky staré soustavy se chceme nebo musíme rozloučit a k jakému cíli chceme dospět, pak není možné zvolit potřebné a účinné prostředky k jeho dosažení. Cesta bude nutně křivolaká a zbytečně dlouhá, bude na ní nutně příliš mnoho neúspěchů a obrovských ztrát.

To, že tyto otázky nebyly položeny a že na ně nebyly dány ani nepřímé odpovědi, není náhodné. Jsou příliš úzce spojeny s dalšími otázkami, na něž dnešní vedení nemůže dát uspokojivou odpověď. Patří mezi ně i otázka, proč se k přebudování hospodářského mechanismu přistupuje až teď, když krize trvá už tak dlouho a když jinde se k reformám odhodlali podstatně dřív? Proč bylo nutné zastavit u nás proces ekonomické reformy před osmnácti lety a vrátit se k staré soustavě řízení, od níž se dnes ustupuje za situace, kdy problémy, které se mají řešit, se nepředstavitelně prohloubily a zkomplikovaly? Budou rehabilitováni ti, kteří museli opustit svá místa v podnicích, vědeckých ústavech, ve stranických a vládních institucích právě proto, že se zasazovali za ekonomickou reformu? Jestliže na tyto

otázky není odpověď dnes, bude se muset najít zítra, za měsíc, za rok, za dva . . .

Zásady nového hospodářského mechanismu

V prvních odstavcích Zásad jsou vymezeny problémy, na jejichž řešení se mají zaměřit. Mnohé z nich už po desetiletí putují z jednoho programového ekonomického textu do druhého a jejich bludná pout' zcela jistě v těchto Zásadách neskončí. Jsou to například požadavky na zvyšování účinnosti centrálního plánování, zvyšování odpovědnosti za uspokojování společenských potřeb, na výrazné upevňování rovnovážnosti a proporcionality ekonomiky. Nový není ani důraz na to, že organizace mají hospodařit v podstatě jenom se zdroji, které vytvoří, že se mají pro podnikovou sféru vytvářet náročnější podmínky a že se má hospodařit bez dotací a redistribucí.

V Zásadách však najdeme i požadavky, které se z oficiálních dokumentů na osmnáct let vytratily. Patří sem především záměr centra posílit samostatnost podnikové sféry. Mění se i vymezení úkolů plánovacího centra, které se má napříště s větším důrazem věnovat plánování nejen naturálních ale i hodnotových stránek budoucího vývoje. Má podnikové sféře stanovovat kritéria efektivnosti a zároveň plánovat vývoj cen, devizových kursů, daní, úroků, odpisů, ocenění základních prostředků a sestavovat celkový finanční plán. Má se připustit i větší rozmanitost organizačního uspořádání samostatných výrobních jednotek včetně vytváření specializovaných výrobních podniků, různé organizační propojení výroby, vnitřního a zahraničního obchodu i přímý vstup podniků na zahraniční trhy. Bylo dokonce sňato tabu z požadavku usilovat o „státem regulovanou“ směnitelnost devíz a o jednotné devizové kursy.

Hlavním kritériem efektivnosti podnikové sféry nemá být míra plnění jejich plánů, ale konečné hospodářské výsledky vyjádřené především velikostí vytvořeného čistého důchodu (zisku), který podnikům zůstane po splnění všech závazků vůči státu a po naplnění různých fondů (zejména fondu rozvoje, z něhož se spolu s odpisy základních prostředků a úvěry mají financovat investice).

Má se za to, že podle výše skutečně dosahovaného zisku bude možné diferencovat výši mezd mezi jednotlivými podniky. Avšak jelikož centrum má oprávněné obavy, že by zaváděné ekonomické nástroje nemusely účinně regulovat jejich růst v závislosti jen na skutečných konečných výsledcích podniků, počítá se s tím, že vedle zachování celostátní platnosti mzdových tarifů bude výsledková část mezd (zejména prémie a odměny) ještě po dlouhou dobu centrálně regulována.

Formulace představy o způsobu tvorby a hodnocení plnění podnikových plánů patří mezi nejspornější stránky Zásad. Centrum má podnikům určovat závazné dlouhodobé normativy, kritéria efektivnosti a jejich vývoj (např. vývoj čistého důchodu nebo zisku, případně čistě produkce), výši odvodů a daní atd. Tyto normativy *mají směřovat* k jednotnosti a dlouhodobosti (výjimky se však předem připouštějí). Zároveň se podnikům budou stanovovat závazné, adresné a konkrétně vymezené úkoly zabezpečující rozhodující státní programy, strukturální změny, potřeby obrany země a mezinárodní závazky státu. Budou jim rovněž předá-

vány limity pro rozdělování nedostatkových zdrojů, například některých surovin a materiálů, ale také deviz. Centrum si dále vyhrazuje rozhodování o nejdůležitějších investičních akcích a ponechá v zásadě centralizovanou tvorbu cen.

V rámci těchto omezení by podniky měly mít možnost samy sestavovat své plány a rozhodovat o jejich změnách. Zároveň by také měly nést plnou odpovědnost za jejich plnění, a to jak za direktivně stanovený výrobní sortiment, tak i za dosažení všech centrem stanovených ekonomických kritérií.

Bylo by možné ještě pokračovat ve výřtu základních tezí Zásad, avšak ty, o nichž již byla zmínka, jsou pravděpodobně nejdůležitější a jsou typickou ukázkou jejich filozofie a konstrukce.

Rozporuplnost Zásad

Už v tom, co bylo řečeno, je možné nalézt řadu rozporů:

Za první. Co více ovlivní chování podniků: závazně stanovené úkoly a limity nebo ekonomické nástroje? Investice, zboží pro vývoz, zbrojní výroba a další výrobky, jejichž sortiment bude podnikům i nadále určován direktivně, se podílejí alespoň z 50-70% na výrobním programu rozhodujících závodů, a mnohde je jejich podíl ještě vyšší (to se netýká některých závodů lehkého a jemu podobného průmyslu). Není třeba velké představivosti, abychom dospěli k závěru, že chování podniků bude i nadále především ovlivňováno direktivními úkoly, snahou vyjednat s centrem pro jejich plnění co nejlepší výchozí podmínky, především ceny, limity deficitních surovin a zdrojů, úvěry a dotace, co nejměkčí normativy, kritéria a daně. Centrum se tomu nebude moci vyhnout: určí-li podnikům plán, musí převzít také odpovědnost za jeho plnění a za hospodářské výsledky podniku, tak jak je tomu v dnešní hospodářské soustavě. Podniky snadno prokáží, že jejich výsledky jsou ovlivněny především rozhodnutími centra a nikoli jejich vlastní iniciativou a že například jimi nezaviněný pokles prostředků na mzdy by mohl vyvolat vážný sociální konflikt, kterých se chce centrum vždy vyvarovat.

Tak tomu je ostatně dnes v maďarském průmyslu, v zemi, která je s realizací ekonomické reformy nejdále. Ale i tam podniky těžkého průmyslu, které hospodaří v obdobných podmínkách, stačí prohospodařit všechny přínosy těch podniků a odvětví, které působí v ekonomicky náročném prostředí a nemají o co s plánovacím centrem vyjednávat.

Za druhé. Zásady kladou důraz na takové nástroje, jakými jsou ekonomická kritéria, normativy, daně a odvody. Všechny dosavadní zkušenosti s uplatněním takových nástrojů (včetně zkušenosti československých z realizace tzv. Rozsypalovy reformy v r. 1958) svědčí o tom, že centrum nedokáže zajistit ani jejich jednotnost pro celou ekonomiku, ani dlouhodobost jejich působení. Nikdy a nikde ještě žádný normativ nevydržel beze změny déle než rok nebo dva. Centrum to ví, a proto si v záloze ponechalo možnost jejich úprav i v průběhu plánovacího období. Je-li předem známo, že ekonomické nástroje nebudou předem ani jednotné ani dlouhodobé (budou tedy též svého druhu ukazateli) a není-li známa délka přechodného období, v němž jejich změny budou přípustné, je nutné počítat s tím, že podniky nebudou spěchat, aby odkryly všechny své

rezervy, že nebudou spěchat s maximalizací svých důchodů nebo zisku, protože budou důvodně předpokládat, že jim centrum tyto ukazatele zpevní, zisk odčerpá a mzdy nepovolí zvýšit.

Naopak je zřejmé, že i nadále budou věnovat své hlavní úsilí vyjednávání s centrem — a v zásadě budou mít dobré argumenty — a nikoli hledání cest, jak nejrychleji zdokonalit své výrobky a technologii jejich výroby, maximalizovat důchody a minimalizovat veškeré náklady.

Za třetí. Není možné si představit hospodářský mechanismus, který by chtěl ovlivňovat ekonomické procesy především ekonomickými prostředky a zároveň ponechal rozhodování o tvorbě cen jednotlivých výrobků v centru. Cena má být vyjádřením technické úrovně a kvality výrobku, mírou uspokojení domácího i zahraničního odběratele. Zase tu nastoupí dohadování podniků s centrem se všemi známými důsledky. Jiná situace by přirozeně nastala, kdyby proces přechodu od administrativně tvořených cen k cenám ekonomickým byl časově i věcně vymezen. Je samozřejmě, že ceny nemohou dosáhnout své ekonomicky opodstatněné úrovně jednorázově, že přechod musí být prováděn postupně po jednotlivých krocích, a to po dosti dlouhou dobu. Ale jelikož dosud není zformulována ani cílová představa reformy ani délka přechodného období, pak ceny budou v novém hospodářském mechanismu jednou z hlavních brzd účinnosti ekonomických nástrojů.

Zároveň se zdá, že proponovaný způsob cenové přestavby velkoobchodních a nákupních cen situaci do budoucna značně zkomplikuje. Umožní totiž podnikům, aby do nových cen starými známými prostředky přenesly veškeré své náklady — ať jsou nebo nejsou oprávněné — a tak vytvořily pro sebe velmi pohodlné měkké výchozí podmínky, což bude centrum ještě více tlačit k používání administrativně individualizovaných hodnotových nástrojů.

Rozporuplná představa o hospodářském mechanismu, jak ji přináší Zásady, je jen odrazem rozporů v zájmech, myšlení a přístupech těch, kteří je koncipovali, a především těch, kteří je schvalovali. Stále ještě u nich přebývá představa, že „věci se vymknou z rukou“ (a to nejen v ekonomice, ale i v politice), pokud do nich centrum nebude moci přímo zasahovat. Administrativní omezení hospodářského vývoje, která jsou jistě nezbytná v období přechodu od jedné soustavy řízení národního hospodářství k druhé, není možné v daných podmínkách považovat především za snahu cílevědomě usměrňovat národohospodářské procesy, ale za pokus uchovat co nejvíce z dosavadní soustavy řízení.

Toto konstatování se opírá i o rozbor toho, co Zásady vynechaly. Tak například otázky kádrové politiky. V jednom odstavci Zásad se sice uvádí, že se „kádry“ mají hodnotit podle výsledků jimi řízených útvarů a organizací a podle prosazování celospolečenských zájmů. Nic se ale neříká o tom, co má být kritériem jejich výběru: zda jako dosud politická oddanost a „angažovanost“, anebo především odborné znalosti a schopnosti, dynamičnost a talent, umění řídit. Tedy jednoduše řečeno, otázka stojí tak, zda odpovědná místa budou i nadále vyhrazena prakticky jen pro členy KSČ nebo zda budou přístupna všem občanům bez rozdílu.

V Zásadách není rovněž zmínka o problematice podnikové samosprávy, která je například ve středu zájmu současné diskuse v Sovětském svazu, kde byl už

vypracován návrh zákona o podniku. Tomuto problému se nelze při rozchodu s administrativní soustavou vyhnout. Otázka zní: kdo bude spravovat společné vlastnictví — centrum, podnikový kolektiv nebo instituce typu Fondu národního jmění? Kdo bude jmenovat a odvolávat ředitele a další vedoucí pracovníky nebo alespoň je vybírat a navrhopvat: opět pracovníci podnikové sféry přímo zainteresovaní na co nejlepších výsledcích hospodaření, nebo nadpodnikové centrální orgány? A jaké bude postavení odborů?

Přebudování nebo reforma

Vyjmenované problémy nejsou podružné, jde naopak o otázky zásadní. Buď se přestavba hospodářského mechanismu stane byrokraticko-technokratickým aktem, který v podstatě nic nezmění na dnešním nezučastněném a odcizeném postoji lidí k zásadním ekonomickým a společenským problémům, takže i nadále zůstanou jen vnějšími pozorovateli události, nebo půjde vedle přebudování hospodářského mechanismu nikoli o přestavbu, ale o jeho skutečnou *reformu*, kterou není možné realizovat beze změn ve fungování politického systému. Jedině ty totiž mohou přesvědčit lidi, že se něco změnilo, že už bez obav mohou vylézt ze svých ulit, do nichž byli po roce 1969 zatlačeni, a že beze strachu z existenčních a mocenských postihů mohou usilovat o pozitivní přeměny v naší zemi.

Takové změny se především nemohou vyhnout oblasti kádrové politiky, v níž se v našich podmínkách, které jsou důsledkem srpnové intervence a po ní následující „normalizace“, zkoncentrovalo celé klubko dosud nerozpletených — a co je horší — dosud nerozplétaných problémů. Pro efektivní fungování hospodářského mechanismu (pohlížíme-li na problém jen z tohoto úzkého, utilitárního hlediska) je nutná i celá řada dalších změn: Musí dojít k uvolnění informačních bariér, musí se skoncovat s nesmyslnými omezeními vědecké a kulturní tvorby, musí být usnadněn styk se světem pro všechny občany a instituce, musí být odstraněny výsady všeho druhu a především v přístupu ke vzdělání. Neboť naše země ztrácí příliš mnoho talentovaných lidí tím, že stále příliš velkou roli při výběru uchazečů hraje mocenské postavení jejich rodičů a při výběru k vědecké práci členství v KSČ. Takové změny je možné odkládat, vyhnout se jim natrvalo však možné nebude.

Zápas o reformu

Někteří přátelé kladou otázku, zda hodnotit Zásady není předčasné, zda by nebylo lepší počkat s kritikou až na konečný propracovaný návrh nového hospodářského mechanismu. Není to předčasné. O definitivní podobu tohoto mechanismu, o tempo jeho zavádění, o nutné úpravy ve fungování politického mechanismu bude ještě sveden urputný zápas.

Ti, kteří jsou dnes u moci, dobře vědí, že postaru se dnes naše národní hospodářství už řídit nedá. Nově, jinak nechtějí, nemohou nebo neumějí. Přitom se na rozdíl od dosti nedávné minulosti nemohou vymlouvat, že jim vnější síly, které je přivedly k moci, neponechávají žádný volný prostor pro potřebné přeměny. Naopak, možnost samostatného jednání v této oblasti se značně rozšířila, protože i Sovětský svaz usiluje o zdokonalení svého hospodářského mechanismu a

uvítal by jistě i zvýšení technické úrovně, kvality a výkonnosti naší ekonomiky. Pokud tento prostor není využíván, je to jen důsledek úzkých mocenských zájmů dnešního vedení země.

Významnou úlohu v zápase o reformu bude mít diskuse, kterou Zásady jistě vyvolají. Nebude tak snadné ji umlčet, i když pokusy o to jistě nebudou scházet *), protože se nebude odehrávat jen na stránkách tisku, ale i v podnicích, ústavech a v různých institucích. Už ten sám fakt, že se bude diskutovat, bude velmi důležitý. Za posledních osmnáct let jsme si všichni odvykli, že je možné veřejně se angažovat pro obecně prospěšnou věc. Proto se diskuse může stát velmi užitečnou školou, i když zatím asi jen školou obecní, základní školou pozitivního myšlení a jednání, po níž by však měly následovat pokračovací třídy praxe.

Také fronty boje o reformu budou mít značně netradiční podobu. Nebude to jeden z řady zápasů mocenské sféry proti těm, kteří jsou mimo oficiální struktury. Na jedné straně budou stát ti, kdo jsou pro reformu, protože vědí, že je z hlediska zájmů naší země nezbytná, proti nim se seskupí všichni, kteří se obávají ztráty svých mocenských pozic, kteří se bojí, že neuspějí v nových tvrdších podmínkách nebo že přijdou o pohodlný život.

Zápas o reformu začal.

Leden 1987

**) Tato předpověď ing. R. Slánského se splnila dokonce dříve než očekával: 22. ledna se dostavili na jeho pražské pracoviště dva příslušníci StB, údajně za účelem „předání pozvánky k výslechu dle § 19 zákona o SNB“. Zároveň provedli prohlídku jeho psacího stolu a přitom zabavili text právě této úvahy.*

Tímto jednáním — píše ing. Slánský ve svém sdělení ministru vnitra Vajnarovi — oba příslušníci StB nesporně porušili zákon. „Odebrat někomu text, který ještě není dokončen, tedy dříve než mohl kdokoli znát jeho obsah, odebrat ho, aniž se s ním seznámili na místě, je čin, který spíše patří do praxe orwellovské ideopolicie než bezpečnostního aparátu civilizované země ve středu Evropy.“

Ing. Slánský dále líčí, jak byl převezzen na OS SNB v Praze 6 ve Čkalovově ulici do místnosti vyzdobené Stalinovým portrétem, jakých viděl v posledních letech v úřadovnách StB mnoho. „Zřejmě je tento člověk, za něhož i naše StB směla mučit, vydávat nevinné lidi k mnohaletým žalářům i na smrt, dodnes vzorem pro řadu příslušníků . . . této organizace,“ dodává ing. Slánský, a uzavírá: „Není šťastným předznamenáním pro tuto diskusi, v níž by měly zaznít všechny názory — protože jde o věc, která se hluboce dotýká všech československých občanů — když Státní bezpečnost si osobuje právo tuto diskusi kontrolovat.“

(Dovětek Listů: text Rudolfa Slánského otištěn bez autorova vědomí.)

VLADIMÍR KADLEC

NAD STATISTICKOU ROČENKOU 1986

Teprve v prosinci 1986 byla uveřejněna Statistická ročenka za rok 1985 včetně. Porovnáme-li rok 1985 s rokem 1980, vidíme, že v období pěti let od 1980 do 1985 ukazuje náš ekonomický vývoj místo plánované efektivity a kvality jen *stagnaci a inflaci*:

- Vytvořený národní důchod za pět let vzrostl o celkem 9%, byl však zcela znehodnocen, *anulován* růstem maloobchodních cen asi o 10%, resp. růstem životních nákladů o 9%.

- Užitý národní důchod v roce 1985 byl *nižší* než v roce 1980.

- Reálná mzda dělníků a zaměstnanců byla v roce 1985 *nižší* než v letech 1978, 1979, 1981.

- Škodlivé inflační tlaky byly vytvořeny tím, že při uvedeném poklesu užitého národního důchodu ve srovnatelných cenách byl zvýšen objem oběživa za uvedených pět let o 30% (!); z něho 9% se projevilo v *inflačním růstu* maloobchodních cen, ale zbytek vytvořil nerealizovanou resp. nerealizovatelnou kupní sílu čili jakousi hypotéku na budoucí výrobu. Je to jedna z forem, jak žijeme z podstaty a jak řešíme dnešní negativní jevy jejich přesouváním na zítřek evt. na příští generaci.

- Silné inflační financování je zřejmě dále z toho, že vklady obyvatelstva u Státní spořitelny vzrostly ze 157 na 219 miliard Kčs, tj. o 40% (!) za pět let od 1980 do 1985. I když vklady jsou automaticky znehodnocovány zvyšováním maloobchodních cen (v uvedeném pětiletí to bylo o 10%), je růst vkladů naprosto nepřiměřeně vysoký v poměru k nízkému růstu resp. stagnaci základních hmotných ukazatelů. Je to jasný důkaz naší nezdravé, zneužívané, nouzové měnové politiky. Příjmy obyvatel rostou rychleji než společenská produktivita práce. *Žijeme nad poměry, na úkor budoucnosti, z podstaty* (obdobně jako při zanedbávání údržby, při pomalém obnovování zastaralých strojů a výrobního zařízení, při nedostatečných ekologických investicích atd.).

Inflačně vytvářená převaha poptávky nad nabídkou na spotřebním trhu (a obdobně i v materiálně-technickém zásobování a v oblasti investic) má známé negativní důsledky ekonomické, politické, morální a nesoциální. Vzniká trh dodavatelů, kteří „vykořisťují“ spotřebitele a odběratele, jev známý z doby válečného hospodářství, ale ostudný pro ekonomiku v době míru. Tu je jeden ze základních prvků vysvětlujících totální zbyrokratizování celé naší ekonomiky.

Výsledky roku 1986 vykazují velmi podobné negativní jevy jako právě uvedené výsledky za pětiletku 1980 až 1985. V usnesení ÚV KSČ ze zasedání v prosinci 1986 je zřejmé:

- Plány roku 1986 nejsou v plném rozsahu plněny zejména ve zvyšování efektivity a hospodárnosti re-

produkčního procesu a tvorby národního důchodu.

- Nedosahuje se plánovaných temp ve snižování nákladovosti výroby, ve zvyšování kvality a technicko-ekonomických parametrů produkce, což ovlivňuje úroveň vnitřního trhu, efektivity vývozu a investiční výstavby.

- Přetrvává nerovnoměrnost v plnění plánovaných úkolů, zvýšil se počet podniků a závodů neplnících rozhodující kvalitativní ukazatele plánu.

Dnešní negativní krizové jevy a procesy nelze vysvětlovat jen subjektivními chybami, voluntaristickými omyly a nedostatkem odborné kvalifikace našeho centrálního hospodářského a politického vedení. *Jde i o systémové vady*. Je třeba odstranit dnešní byrokratický, antistimulativní, antiproduktivní, antieffektivní, antiinovační a stále více antisociální hospodářský mechanismus. *Zásadní a hluboká ekonomická reforma (jak o ní mluví Gorbačov) se jeví i u nás jako historicky objektivně nutný proces*. Reakční názory některých našich politiků nelze přehlížet, ale rozhodující nejsou.

Pokud jde o normalizační proces posledních let, nejsou rozhodující jen mnohamiliardové škody a ztráty, jež byly způsobeny naší ekonomikou, ale především zdiskreditování socialistického plánování a zdiskreditování ideálů socialismu vůbec.

Za uplynulých asi 16 let se dnešní politická a ekonomická garnitura zapsala nesmazatelně do našich dějin. Za její vlády a díky jí byla potlačena svobodná výměna názorů, a i proto jsme tak tragicky zaostali v technicko-ekonomické úrovni za světem. Ještě příští generace se bude/budou muset snažit odstranit toto zaostání za vyspělými průmyslovými státy, mezi něž jsme před válkou a v prvních asi deseti letech po ní ještě patřili.

31.12.1986

(Otištěno bez vědomí autora.)

OPRAVA

textu Zdeňka Mlynáře v Listech
č. 1/1987

V úvaze dr. Zd. Mlynáře „Charta a režim po deseti letech“ v minulém čísle Listů vypadlo při sazbě několik slov v první větě na str. 5. Věta má správně znít: „Konkrétně řečeno: v roce 1987 není pro režim v Československu rozhodující, jak stojí jeho spory s Chartou (byť i ta měla své výročí), nýbrž jak stojí jeho šance vůči hlavním vývojovým trendům, které už dva roky přicházejí z Moskvy.“

Polotučně vysázená slova byla omylem vynechána. Autorovi i čtenářům se omlouváme.

REDAKCE LISTŮ

A ještě: Autorem fotografií Gertrudy Sekaninové-Čákrtové a Vlasty Chramostové na str. 32 a 74 minulého čísla Listů je Ivan Kyncl.